

Cultura rima amb confitura

Julia Guillamon

L'any 2004 treballava en el projecte de l'exposició *Literatures de l'exili* i em passava moltes hores a la Biblioteca del CEHI, al Pavelló de la República. Hi tenien una col·lecció completa dels *Quaderns de l'Exili*. Vaig tenir molta sort de trobar-la perquè quan Barcelonesa d'Edicions va editar el facsímil de la revista, l'any 1994, va prescindir de la camisa de paper de color on, a cada número, sortien els anuncis de les empreses i els professionals catalans de Mèxic que hi posaven diners. L'any 2001 la Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes va digitalitzar una col·lecció completa dels *Quaderns* i tampoc hi va posar els anuncis. A mi aquestes pàgines comercials em tenen el cor robat. En el llibre que vaig escriure sobre l'exili, *El dia revolt*, com a il·lustració d'una entrevista amb Núria Folch, vaig reproduir un anunci de la Pastisseria Suïssa de Jaume Bassegoda: “berenars que us faran recordar els vostres bons temps de Barcelona”. I un altre dels electrodomèstics Admiral, del 1945: “Acabada la guerra, s'acosta l'hora del retorn. Compreu objectes que multipliquin el valor dels vostres estalvis”. Que bèstia, realment.

Ja se sap: per a la gent que s'ho mira de fora i per als que la fan servir per sublimar-se, per als que no hi creuen de debò i els que pensen que ser artista vol dir, obligatòriament, haver de passar fred i viure en unes golfes, fa lleig barrejar cultura i diners. Una de les coses que més m'agraden dels *Quaderns de l'Exili* i de *Club Editor*, és la manera directa i sense embuts d'abordar la qüestió econòmica. Una revista

ha de tenir anunciants per poder existir: tenir-ne molts li permetrà mantenir la independència. Una editorial ha de guanyar diners per poder oferir les millors condicions als seus autors: com més subscriptors aconseguixi més marge tindrà per editar escriptors nous, recuperar obres oblidades i traduir llibres que destaquen en altres llengües. La revista que surt cada mes o els llibres que es publiquen quatre cops l'any, no es fan perquè sí: s'adrecen a un públic i formen una comunitat de lectors. Per això, quan l'abril del 1947 es publica el darrer número dels *Quaderns*, a l'última pàgina d'aquella camisa en color que les reedicions i les digitalitzacions rebutgen, s'hi imprimeix un Directori Professional de Mèxic DF, amb els noms i les adreces de tots els catalans que han estat vinculats d'una manera o altra a la revista perquè ara que es deixarà de publicar puguin mantenir el contacte.

Tota la filosofia de Club Editor es podria resumir d'acord amb aquesta llei d'economia. Aconseguir una bona base de lectors, construir una llengua adequada a la comunicació literària en l'època actual, buscar els temes que poden interessar els nous autors de la postguerra, buscar escriptors que puguin arribar a tot l'àmbit lingüístic: Mercè Rodoreda a Barcelona, Sebastià Juan Arbó a la Catalunya del sud, Llorenç Villalonga a Mallorca, Joan Fuster al País Valencià (ai, si en volgués escriure una novel·la!). L'objectiu: poder competir amb les editorials castellanès, refer el públic, crear un mercat autosuficient. El rival: la cultura del mecenatge, els llibres que no cal vendre i que tant li fa si es llegeixen o no es llegeixen, la campana de vidre que priva la literatura catalana d'enfrontar-se amb la realitat del carrer.

Moltes idees que Joan Sales exposa en les seves cartes dels anys seixanta i setanta es podrien tornar a dir en referència a la cultura catalana d'avui. Hi ha, però, algunes diferències. Ara a les grans editorials es parla molt de diners. De fet, segons com, no es parla de res més. Fins i tot hi ha un Institut Català d'Indústries Culturals que concedeix subvencions i publica llibres blancs. Aquesta voluntat de fer negoci s'ha traduït en la creació d'una comunitat? Tenim aquell públic lector que Sales i Benguerel pretenien crear anant amunt i avall dels Països Catalans fent subscripcions? No ho sé pas. La veritat és que els petits segells literaris, que han recollit el testimoni de Club Editor, viuen d'una manera tan precària o més avui que als anys seixanta.

De tot això se'n parla en aquest llibre, amb documents que ens remeten al temps de la República, a l'exili, a la repressió franquista i als anys de la represa, quan Club Editor va desplegar el seu programa. Sense oblidar l'època, encara ben propera, en la qual Club Editor es va associar amb Columna i va acabar formant part del grup Planeta. En la nova etapa d'independència que va iniciar l'any 2005, Club Editor s'enfronta amb els mateixos reptes que fa cinquanta anys esperaven Joan Sales, i que en fa setanta-cinc van fer que un grup d'editors, escriptors i crítics es reunissin en un restaurant de la plaça de Catalunya per crear un Club dels Novel·listes. Economia i cultura: *même combat*, que va dir Jack Lang. D'acord: però amb qualitat, rigor i independència.

Continuar

Maria Bohigas

Vaig embarcar-me per primer cop a Club Editor l'any 1989, per motius clànics. Jo estudiava filologia quan la meua àvia, Núria Folch de Sales, llavors directora de Club Editor, va decidir associar-se amb Columna. Que jo entrés a treballar-hi venia com qui diu cantat, tant per a ella com per al seu soci Miquel Alzueta: jo era la *néta*, l'hereva natural per a l'una, potser el cavall de Troia per a l'altre, que devia intuir les dificultats de governar una dona com Núria Folch. Poder tocar la literatura a més d'estudiar-la em va seduir prou per fer-me oblidar la pregunta de quin seria el meu lloc en aquella aventura. Va ser, al capdavant, el lloc de tanta gent que estudiava filologia en aquells anys: al cap de poc de començar la carrera trobaves feina de corrector. La inexperiència es tapava amb un curset intensiu a la Rosa Sensat. I si la paraula *caniche* no sortia a cap dels diccionaris autoritzats, un aprenia a substituir-la per la paraula *petaner* –d'aquí ve que, a les memòries de Groucho Marx traduïdes al català, una ricatxa passegi un insòlit petaner pels salons on Groucho busca les seves víctimes.

No sé qui, de l'àvia o de Miquel Alzueta, va pesar més en la meua decisió d'abandonar l'intent. Va ser una bona decisió. Sobretot, em va permetre de tornar a embarcar-me a Club Editor per motius no clànics: començava l'any 2004 quan em va arribar la notícia que Planeta –després d'haver-se cruspit Columna– ja no volia haver de digerir aquell segell refotudament independent i ara agònic que seguia controlat per Núria Folch de Sales. Les negociacions van durar uns

quants mesos: per primer cop, Planeta es venia un segell en lloc de comprar-se'l; per primer cop, jo intentava mesurar el valor d'un fons editorial. En la boira en què navegava, se'm van imposar dues evidències: que girar l'esquena a aquell fons prodigiós seria de covards; i que no buscar el braç d'un autèntic editor per remuntar-lo seria de culs d'olla.

Un autèntic editor: què vol dir això avui dia?

Des de la perspectiva de Joan Sales, la literatura va ser una arma. El seu temps va ser de prohibició, persecució i censura; la seva resposta va ser la publicació d'obres bones i lliures. La literatura tal com la va conformar el Club Editor de Joan Sales era un bastió contra la mentalitat ambient, contra la mandra de pensar, contra la passivitat.

La literatura és això al capdavant. Ser editor de literatura avui dia, a Catalunya i on sigui, vol dir continuar aquest combat. Vol dir preservar i cultivar aquest coneixement particular que ens dóna la literatura, al marge de tants "coneixements" vehiculats per canals, mitjans o xarxes en què l'autoria cedeix el lloc a l'autoritat i en què la lectura esdevé un pobre acte de fe –crec o no crec en l'autoritat d'aquest canal que "m'informa". Vol dir lluitar no pas contra el silenci de la censura, sinó contra el soroll de l'opinió.

No és casual que el nou Club Editor, associat amb Edicions de 1984, hagi donat protagonisme a les obres traduïdes. Llegir *La cova del sol* d'Elias Khoury o *Retorn a Haifa* de Gassan Kanafani provoca tota mena de conseqüències,

però una en particular: el “món àrab” vindrà per sempre més associat a un llenguatge que aniquila els discursos simplistes. Igual com el llenguatge d'*Incerta glòria* aniquila tota visió simplista de la Guerra Civil. Són obres construïdes amb l'afany d'abraçar totes les contradiccions, de crear unes formes literàries que facin sensibles aquestes contradiccions, començant per la contradicció que es dona sempre entre una persona i el seu destí.

I si la nostra visió es modifica quan la llengua materna fa dialogar entre elles obres de dins i de fora, el mateix passa entre obres que es parlen d'un temps a l'altre. Un catàleg editorial no pot ser un museu, per més majestuoses que en siguin les peces: reactivar una editorial no tindria sentit si, a més de reeditar-hi les obres de Llorenç Villalonga, Aurora Bertrana o Blai Bonet, no fos el bressol d'obres inèdites com *Males companyies* o *El món per un forat*. Però un catàleg editorial que sepulti tot el gruix temporal per mor de l'estricta novetat, com passa avui arreu i especialment a Catalunya, no és digne de ser anomenat catàleg ni té res a veure amb aquest diàleg dels morts amb els vius que és potser el tret primer de tota obra artística.

Quan una editorial és una successió d'interessos i neguits plasmats en llibres que aspira a ser llegida i transmesa, la pregunta de si l'encertes o no –de si els neguits personals de l'editor encaixen amb un neguit ni que sigui modestament col·lectiu– arriba a ser una tortura. Però si una editorial no aspira a ser això, per què seguir fent llibres?

Joan Sales, editor i éditeur

Guillem Frontera

Servidor havia escrit una novel·la –1968– que, de moment, tenia dos títols: *Darreres hores d'un dia de tardor* i *Els homes i els carnissers*. El primer fou descartat ja no recordo per què. El segon naixia d'una cita que encapçalava el manuscrit: “*Los carniceros desolaron las islas. / (...) Sólo quedaban huesos / rígidamente colocados / en forma de cruz para mayor / gloria de Dios y de los hombres*”. Aquells anys, jo era un lector apassionat de poesia. Pablo Neruda era, més que una lectura, un breviarí on el cor trobava aquell punt d'exaltació que convenia a uns anys en què hom necessita volar per damunt de la grisor –d'aquell temps. La poesia va ser la força motriu de la meva joventut. Ara, després de tants anys, no puc concebre aquella etapa de la meva vida sense la poesia, i sento una nostàlgia inefable de la tremor física que unes quantes dotzenes de versos causaven en el meu organisme.

Aquella novel·la fou presentada amb el segon títol als premis Ciutat de Palma. Formava part del jurat Llorenç Villalonga, que dedicava als meus escrits una atenció desproporcionada, i que ara m'explico pel fet que s'havia anat quedant una mica més sol cada dia. Feia anys que s'havia establert a Barcelona Baltasar Porcel, l'àngel rebel de la novel·la així titulada. Jaume Vidal Alcover havia iniciat una convivència, que duraria molt més del que qualsevol hauria pronosticat, amb Maria Aurèlia Capmany, i vivien entre Tarragona i Barcelona. Amb Jaume Vidal Alcover, el confident i interlocutor més proper que hagi tingut mai Villalonga, també hi va haver algun malentès provincial, que els allunyà. Dels joves que escrivíem, érem dos els que

podíem anar a prendre cafè a casa seva sense avisar prèviament: Jaume Pomar i servidor. Jaume Pomar també s'havia establert a Barcelona. És així, idò, com cal explicar-se que Llorenç Villalonga dediqués als meus escrits tanta d'atenció.

La novel·la obtingué el premi, i immediatament Llorenç Villalonga s'oferí a parlar-ne amb el que anomenà "el meu editor" –encertadament, és clar. Joan Sales era realment l'editor i l'éditeur de Villalonga. Abans de la guerra del 1936-39, Villalonga havia publicat el que per a molts és encara la seva millor obra, *Mort de dama*, i després de la guerra, tot i que no deixà mai d'escriure en català, semblava que, per a les obres més ambicioses, es decantaria pel castellà: així havia ocorregut amb *Bearn* i amb *Desenlace en Monleón*, publicades per Pere A. Serra a la seva editorial Atlante –*Bearn*, el 1956 (un any abans, per tant, de la primera edició italiana d'*El guepard*).

Jo recordava haver assistit uns anys abans a una conferència de Joan Sales al Círculo Mallorquí, de Palma, un lloc tan apropiat com inapropiat perquè l'editor prengués contacte amb els escriptors i els lectors illencs. I havia seguit, és clar, els fruits de la relació que establí Sales amb Villalonga, una relació que omple una part substancial de la història de la literatura catalana. El Club dels Novel·listes donà a Villalonga les garanties de publicació i difusió de la seva obra en català –aleshores tampoc no les tenia garantides en castellà. Sense aquesta garantia, és mal de fer imaginar una carrera literària tan fecunda.

L'oferiment de Villalonga és la més gran ajuda rebuda mai per moure'm en aquest espai que en diem món literari i/o

editorial. Joan Sales m'obrí les portes de casa seva, al Carmel, ja havia llegit el llibre i havia decidit fer-lo passar davant de la llista d'espera perquè estigués llest per a la Festa del Llibre de 1969 –qüestió de dos mesos. Ell i la seva esposa, Núria Folch, em tractaren com si per a ells no hi hagués res de més important en el món, almenys per ara. Per a tota persona, és decisiu tenir la certesa que algú creu en tu.

S'estravingué que l'estat d'excepció de principis de 1969 deixava sense efecte la llibertat de premsa fraguiana: tornava la censura prèvia. El llibre no en va sortir indemne. Paraules malsonants i alguns episodis d'anticlericalisme silvestre quedaren pel camí. Hom invocà les presses per no passar-me les proves. L'edició fou el producte d'una política de fets consumats: s'havia simplificat el títol, la cita nerudiana quedà reduïda al primer vers i s'havia estandarditzat molt suaument el llenguatge. Vaig saber que la censura oficial no hi havia intervingut.

D'aquell episodi en vaig treure conclusions errònies quant a les raons de l'*éditeur* i als efectes en el llibre. Els anys les han corregides. En aquell temps, jo encara no havia llegit *Incerta glòria*, ni per primera ni per tercera vegada. Ara, en recordar aquelles sessions en què Joan Sales em tractava com a un escriptor, sento una emoció profunda, perquè mai el respecte de què hagi pogut ser objecte m'ha arribat de tan amunt.

Cada dijous al Carmel

Jordi Puntí

Això que explicaré va passar a principis dels anys noranta del segle passat. Era la tardor de 1992, per ser més precisos, quan la Barcelona olímpica lluia com un regal acabat de desembolicar i jo tot just m'havia llicenciat en Filologia Romànica. Al setembre havia fet un curs de correcció de textos, que era una manera de no prendre decisions, i llavors una feliç giragonsa del destí em va portar a treballar a Club Editor. No tenia cap experiència com a redactor editorial i cada dia hi vaig aprendre alguna cosa. M'hi vaig estar tres anys i tres mesos.

Club Editor havia passat gairebé una dècada més o menys letàrgica, posem des de la mort de Joan Sales, el 1983, però a l'època de què parlo vivia una revifada gràcies a dos electroxocs econòmics. D'una banda, l'editorial Columna havia comprat una part de les accions de Club Editor i ara eren socis; de l'altra, la novel·la *Mossèn Tronxo*, de Josep M. Ballarín, s'havia convertit en un èxit de vendes inesperat i havia reactivat el segell. La meva feina a Club Editor també es repartiria en dos fronts. D'una banda hauria de coordinar l'edició de títols nous i la reedició d'algunes obres importants del catàleg; de l'altra, em tocava fer d'interlocutor, o d'àrbitre, o d'intermediari, entre dues actituds gairebé antagòniques: l'instint comercial i festiu que perseguien els editors de Columna –Miquel Alzueta i Àlex Susanna– i la militància rebel i apassionada (però també una mica desmanegada) que proposava Núria Folch, vídua de Joan Sales.

El meu lloc de treball era a les oficines de Columna, però cada dijous al matí pujava a despatxar a casa de la Núria Folch. *Despatxar* no és la paraula adequada, perquè mai no em vaig sentir com un pixatinters que repassa l'estat de comptes amb l'amo. Al contrari, cada dijous era una sorpresa. Núria Folch vivia en una casa al capdamunt del Carmel, la casa de tota la vida, des d'on Joan Sales havia fet créixer Club Editor. Quan pujava amb l'autobús per la carretera del Carmel, jo m'afigurava que anava a visitar la caseta del Club dels Novel·listes, que encara avui és el logotip de la col·lecció de narrativa.

Els primers dies, quan algú volia saber on treballava, anunciava amb orgull: "A l'editorial de la Rodoreda". De seguida vaig entendre que per constituir tot un Club es necessitaven uns quants Novel·listes més. Vaig familiaritzar-me amb el catàleg, vaig explorar títols, vaig llegir les novel·les de Xavier Benguerel, de Nicolau M. Rubió, les obres menys conegudes de Llorenç Villalonga. Durant aquells tres anys vam reeditar unes quantes obres de pes, com ara *L'espera*, de Sebastià Juan Arbó, o *Els carnissers*, de Guillem Frontera. També vam editar novetats de Joana Trullàs i d'Ismaïl Kadaré, però el meu record més extraordinari se l'emporta l'edició d'una bogeria: vam publicar *Els miserables* de Victor Hugo, en dos volums i en una traducció excel·lent, vivíssima, de Maria Bohigas.

Al llarg d'aquells anys vaig conèixer moltes versions possibles de la Núria Folch. A vegades era la Núria, a vegades la senyora Sales, a vegades l'àvia –perquè era l'àvia de la meva amiga Maria–. Hi havia dijous que arribava a casa seva i me la trobava concentrada en un text de

contracoberta, o un pròleg, i a penes em deia hola. “Fes, fes, tu mateix...”, em deia mirant-me de reüll, i jo m’asseia a repassar papers. Mentrestant, ella escrivia a màquina, colpejant les tecles amb força, i de cop s’aturava, treia el paper de la màquina, corregia a mà, retallava amb unes tisores i hi enganxava nous fragments. Els seus originals eren exemples de *collage* creatiu. A vegades, només d’arribar, em feia seure i es desfogava parlant. Feia hores que barrinava alguna idea i m’esperava per deixar-la anar. M’explicava records, anècdotes de quan voltava per les llibreries de Catalunya, treia una carta d’una calaixera, i sovint es referia al seu marit. “En Joan sempre deia...”, això i allò. Si s’havia indignat molt amb un crític literari per alguna maniobra bruta, proclamava: “Si tingués la capacitat de ressuscitar, t’asseguro que el mataria ara mateix, per donar-me el gust, i després el ressuscitaria”. Un matí em va demanar que li ensenyés informàtica, perquè volia fer els índexs a les *Cartes a Màrius Torres*, però no ens en vam sortir. Un altre matí em va dur al magatzem perquè fes inventari de tots els llibres que hi havia. Un altre dia em va renyar perquè llegia *El País*, “un diari espanyol”, tot i que després li agradava que li deixés llegir el *Quadern* en català, que precisament sortia els dijous. Aquesta frenètica activitat mental mai no dequeia i, a més, la dirigia a tots els fronts. Tot i l’edat –passava dels 80 anys–, la Núria Folch de Sales em va ensenyar a defensar la literatura, em va ensenyar la transcendència cultural d’un acte –publicar un llibre– que cada cop més sovint es veu com un negoci i prou.

